

5

Ludwig von Mises și concepția dinamică asupra pieței

5.1 Introducere

Ludwig von Mises a fost capabil, mai bine decât oricare alt membru al Școlii Austriece, să extragă esența paradigmei create de Menger și să o aplice unei serii de domenii noi din arealul economic care aveau să dea un impuls definitiv Școlii Austriece din secolul al XX-lea. Pentru Mises, "cea ce distinge Școala Austriacă și îi conferă o celebritate nemeritoare este de faptul de a fi dezvoltat o teorie a acțiunii economice și nu a <non-acțiunii>și <echilibrului economic>"(Mises, 1978:36). Mises a aplicat mai bine ca oricine această concepție dinamică a pieței unor sectoare cărora nu li se aplicase punctul de vedere analitic al Școlii Austriece, impulsionând dezvoltarea sa în domeniul teoriei monedei, creditului și ciclurilor economice, a dezvoltat o teorie rafinată a funcției antreprenoriale ca motor coordonator al pieței și a curățat fundamentele metodologice ale Școlii și teoria dinamică văzută ca soluție de înlocuire a concepțiilor fondate pe echilibru, și toate acestea, într-un mod fecund și sugestiv. Cu Mises, Școala Austriacă

primește, deci, impulsul teoretic definitiv; plecând de aici, discipolii săi, în frunte cu Hayek, vor fi protagoniștii renașterii Școlii Austriece, experimentată în ultimele decenii ale secolului al XX-lea.

5.2 Scurtă notă biografică

Ludwig Edler von Mises s-a născut la 29 septembrie 1881 la Lemberg, care atunci făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Orașul său natal se numește astăzi Lvov și aparține Republicii Ucraina. Tatăl lui Ludwig își făcuse studiile la École Polytechnique din Zürich și a fost un inginer important, specializat în construcția de căi ferate. Ludwig era cel mai mare dintre cei trei frați ai familiei; unul dintre ei a murit de mic iar celălalt, Richard, devine un matematician și un logician pozitivist prestigios, cu care Ludwig nu întreține decât relații personale reci.

După propria mărturisire, Mises a devenit economist după ce a citit, în timpul Crăciunului din 1903, *Principiile de economie politică* ale lui Menger (Mises, 1978: 33); el obține doctoratul în drept la 20 februarie 1906 și participă la seminarul de economie pe care Eugène von Böhm-Bawerk l-a organizat, până, în 1914, la Universitatea din Viena. Mises se dovedește rapid participantul cel mai strălucit al acestui seminar, împreună cu J.A. Schumpeter, pe care l-a considerat mereu un teoretician confuz și frivol, veșnic încercând să epateze și căzut în ghearele scientismului neoclasic.

În 1906, el începe activitatea didactică, la început, timp de șase ani, predând economia la Școala de studii comerciale din Viena (pentru domnișoare) și apoi, începând cu 1913, timp de decenii, ca profesor la Universitatea din Viena. În 1934 a fost numit profesor titular la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, Elveția, de unde pleacă, la începutul Celui de-al Doilea Război Mondial în Statele Unite,

fugind de Hitler; aici primește cetățenie americană și este numit profesor la Universitatea din New York, post pe care îl ocupă până la pensionare, în 1969.

Între 1920 și 1934, Mises a organizat, condus și menținut un celebru seminar de economie (*Privatseminar*), în biroul său oficial de la Camera de Comerț a Vienei unde el era directorul departamentului de economie și secretar general; aceste funcții i-au permis să exercite o mare influență asupra politicii economice a țării sale. Participanții la acest seminar, care avea loc vineri după-amiază, erau nu doar studenții care își pregăteau teza de doctorat sub conducerea sa, ci și economiști celebri din lumea întreagă, la invitația sa. Printre participanții de limbă germană au asistat cu regularitate la reuniunile seminarului: Friedrich A. Hayek, Fritz Machlup, Gottfried von Haberler, Oskar Morgenstern, Paul L. M. Rosenstein-Rodan, Felix Kaufmann, Alfred Schütz, Richard von Strigl, Karl Menger (fiul matematician al lui Carl Menger, fondatorul Școlii Austriece) și Erich Voegelin. Din Marea Britanie și Statele Unite veneau, printre alții, Lionel Robins, Hugh Gaitskell, Ragnar Nurkse și Albert G. Hart. Mai târziu, în Statele Unite, Mises și-a reluat seminarul la Universitatea din New York cu reuniuni în fiecare zi de joi, după-amiază, între toamna lui 1948 și primăvara lui 1969. De-a lungul acestei a doua etape, pot fi semnalati printre nenumăratele persoane, cei care aveau să devină profesorii Murray N. Rothbard și Israel M. Kirzner.

Ludwig von Mises a fost numit *doctor honoris causa* al Universității din New York și, la cererea lui Hayek, al Universității din Freiburg (Brisgau, Germania); a fost decorat, în 1962, cu medalia de onoare în științe și arte a Republicii Austriece și numit *Distinguished Fellow* de către American Economic Association (1969). Von Mises a murit la 10 octombrie 1973 (exact cu un an înainte ca discipolul său, F. Hayek, să primească Premiul Nobel pentru contribuțiile sale la

dezvoltarea științei economice), după ce publicase 22 de cărți și sute de articole și monografiile asupra chestiunilor economice, catalogate și comentate în două volume groase de către Bettina Bien Greaves și Robert McGee (Bien Greaves et McGee, 1993, 1995).

Mises a avut șansa de beneficia de o foarte lungă viață academică, de aproape șapte decenii ale secolului al XX-lea, ajungând să fie recunoscut ca un economist de renume mondial (Rothbard, 1985). Astfel Henry C. Simons îl considera, deja, în 1944, ca fiind "cel mai mare profesor de economie în viață". Pe de altă parte, Milton Friedman, economist pozitivist al Școlii de la Chicago, care nu poate fi suspectat de simpatie față de teoriile lui Mises, îl definește, puțin după moartea sa, în 1973, ca "unul dintre cei mai mari economiști ai tuturor timpurilor" (Mises, 1995: 1). Un alt premiant Nobel pentru economie, Maurice Allais, a scris că Mises a fost "un om de o inteligență excepțională ale cărui contribuții la dezvoltarea științei economice au fost de primă mărime" (Allais, 1989: 307). În sfârșit, Robbins, evocând amintirea lui Mises în autobiografia sa intelectuală, conchide "nu înțeleg cum de cineva care nu este orbit de prejudecăți de ordin politic și care citește contribuțiile lui Mises la știința economică și magistratul său tratat de economie *Acțiunea umană* să nu aprecieze imediat calitatea sa rară și să nu încerce un stimul intelectual de prim ordin (Robbins, 1971: 108).

5.3 Teoria monedei, a creditului și a ciclurilor economice

Încă din debutul vieții sale academice, când a început să asiste la seminarul lui Böhm-Bawerk, Mises și-a dat seama că, pe de o parte, trebuie să extindă aplicarea concepției subiectiviste asupra economiei, dezvoltate de Menger, în domeniul de monede și creditului, și, pe de altă parte, că trebuie să analizeze efectele manipulării monedei și creditului

asupra structurii de bunuri de capital, la fel cum fusese studiată de Böhm-Bawerk. Astfel, Mises publică în 1912, la treizeci și unu de ani, prima ediție a cărții *Teoria monedei și a creditului* (Mises, 1997), care a avea să devină rapid în tratatul standard asupra teoriei monetare pe continentul european.

Această primă contribuție a lui Mises în domeniul monetar a însemnat un mare pas înainte ce a condus la dezvoltarea subiectivismului și a concepției dinamice a Școlii Austriece prin aplicarea lor la domeniului monetar și explicând valoarea banilor prin intermediul teoriei utilității marginale. Pe deasupra, Mises a rezolvat, în premieră, problema, aparent insolubilă, a gândirii circulare despre care se credea, până atunci, ca ar exista în legătură cu aplicarea teoriei utilității marginale la monedă. Într-adevăr, prețul sau puterea de cumpărare a monedei este determinată de cerere și ofertă; cererea de monedă, ala rândul său, este exercitată de către oameni, care nu se bazează pe utilitatea directă furnizată de bani, ci pe puterea de cumpărare a acestora. Mises a rezolvat această aparentă raționare circulară prin teoria regresivă a monedei (Mises, 1995: 491- 500). Conform acestei teoreme, cererea de monedă este deteminată nu de puterea de cumpărare *curentă* (ceea ce ar antrena raționarea circulară), ci de cunoașterea deținută de actor, grație experienței, asupra puterii de cumpărare *trecute*. Puterea de cumpărare de *ieri* este, la rândul său, determinată de către cererea de bani realizată prin intermediul cunoașterii puterii sale de cumpărare de alaltăieri; și tot așa, până în momentul în care, pentru prima oară, o anumită marfă (aurul sau argintul) a început să fie cerută ca mijloace de schimb. Se observă, deci, că teorema regresivă a monedei nu reprezintă decât o aplicare, înapoi în timp, a teoriei lui Menger asupra apariției evolutive de unității monetare.

După cum s-a arătat deja, *Teoria banilor și a creditului* a devenit rapid opera strandard în materie monetară și a fost

utilizată ca atare în toate universitățile importante de pe continentul european. Spunem "continent european" căci, nefiind tradusă în engleză decât în anii treizeci ai secolului trecut, a avut puțină influență în lumea anglo-saxonă. Spre exemplu, Keynes însuși recunoscuse că "aș fi făcut mai multe referiri la munca lui Mises și Hayek dacă operele lor, pe care nu le cunoșteam decât din ecourile presei, ar fi apărut când dezvoltarea mea intelectuală se afla la început și dacă cunoștințele mele de germană nu ar fi fost atât de sărace (nu înțeleg, în germană, decât ce știu deja, în sensul că ideile noi îmi sunt inaccesibile din cauza limbii)" (Keynes, 1996: 181).

Cartea lui Mises a inclus, de asemenea, deși în stadiu embrionar, dezvoltarea unei teorii remarcabile a ciclurilor economice, care, mai târziu, avea să fie universal cunoscută sub numele de "teoria austriacă a ciclului economic". Mises și-a dat seama că, aplicând teoriile *Currency School* la teoriile subiectiviste ale capitalului și dobânzii propuse de Böhm-Bawerk, comentate în paginile anterioare, expansiunea creditelor și a depozitelor fără aportul economisirii (*mijloace fiduciare*), produsă de sistemul bancar pe baza coeficientului de rezervă fracționară și dirijat de către o bancă centrală, nu doar că generează o creștere ciclică și necontrolată a ofertei monetare, ci antrenează, inevitabil, concretizându-se în crearea *ex nihilo* a creditelor la rate ale dobânzii reduse artificial, într-o "prelungire" artificială și nesustenabilă a proceselor productive, care, astfel, devine excesiv de intensive în capital.

După Mises, amplificarea procesului inflaționist prin expansiunea creditului va intra, mai devreme sau mai târziu, în marșarier, de o manieră spontană și inexorabilă, și va produce o criză sau o recesiune economică, în care erorile comise se vor manifesta la nivelul investițiilor; în consecință, va apărea șomajul masiv, iar resursele investite eronat vor trebui lichidate sau realocate. Pentru a elimina apariția recurentă a

ciclurilor economice, Mises propune un sistem bancar cu coeficient de casă de 100% pentru depozitele la vedere și își încheie cartea prin afirmația următoare: "Este evident că singurul mod de a elimina influența umană asupra sistemului de credit este suprimarea oricărei emisiuni ulterioare a mijloacelor fiduciare. Ideea fundamentală a legii lui Peel rămâne în vigoare și trebuie să includ, prin interdicție legislativă, emisiunea de credite sub forma soldurilor bancare, de o manieră încă și mai completă decât în Anglia acelei epoci. Ar fi o eroare de a presupune că organizarea modernă a schimburilor ar putea continua astfel. Ea poartă în sine germenii propriei distrugerii; dezvoltarea mijloacelor fiduciare va conduce inevitabil la faliment" (Mises, 1997: 377-379).

Dezvoltarea de către Mises a teoriei ciclului economic a permis, în plus, integrarea, pentru prima oară în teoria economică, a aspectelor "micro" și "macro" care până atunci erau separate, deoarece se credea imposibilă aplicarea teoriei utilității marginale a monedei și, deci, dezvoltarea întregii teorii monetare pe baza conceptelor agregate gen "nivelul general al prețurilor" și altele. Mises a furnizat un instrument analitic capabil să explice fenomenele recurente de *boom* și recesiune care afectează piețele și care au apărut concomitent cu sistemul bancar modern cu rezervă fracționară, incluzând marile recesiuni inflaționiste din anii 1960 și recenta criză financiară și economică a piețelor asiatice (Huerta de Soto, 1998: 375-392). Nu trebuie să fie surprinzător că Mises a fost promotorul principal al creării Institutului Austriac pentru Studiul Conjuncturii Economice, în fruntea căruia îl numește director pe Hayek, și că acest Institut a fost singurul capabil să anticipeze Marea Depresiune din 1929 ca rezultat inexorabil al exceselor monetare și de credit ale "fericiților" ani 1920 care au urmat Celui De-al Doilea Război Mondial (Skousen, 1993: 247-284). Pe deasupra, trebuie să subliniem că Mises și discipolii săi își prezintă teoria ciclurilor în paralel cu analiza

imposibilității socialismului, despre care vom vorbi în paginile următoare; de fapt, teoria austriacă asupra crizelor nu reprezintă decât o aplicarea particulară a efectelor discordanțelor produse de către guverne în materie fiscală, moentară și de credit. Această intervenție dă naștere, fără excepție, unei discordanțe sistematice (intra- și intertemporală) în structura productivă reală a economiei.

5.4 Teorema imposibilității socialismului

A treia mare contribuție a lui Mises a fost teoria sa asupra imposibilității socialismului.

Pentru Mises, o asemenea imposibilitate este un lucru cât se poate de evident din perspectiva subiectivistă, iar dacă autorii neoclasici nu și-au dat seama de acest lucru s-a întâmplat din cauza abordării metodologice eronate adoptate în cercetările lor, în special, faptului de a fi modelizat stări de echilibru, presupunând disponibilă întreaga informație necesară:”Eroarea, conform căreia poate exista o ordine rațională în gestiunea economică a unei societăți fondate pe proprietatea publică a mijloacelor de producție, își are originea atât în teoria eronată asupra valorii, formulată de economiștii clasici, cât și în incapacitatea tenace a numeroșilor economiști moderni de a înțelege teorema fundamentală a teoriei subiective și de a sesiza în detaliu ceea ce decurge din ea. Adevărul este că doar erorile acestor școli au făcut prospere ideile socialiste” (Mises, 1995: 250).

Pentru Mises, dacă sursa tuturor dorințelor, evaluărilor și cunoștințelor se regăsește în capacitatea creativă a ființei umane-actor, orice sistem fondat pe exercițiul coerciției violente împotriva libertății de acțiune, cum este cazul socialismului, și, într-o mai mică măsură, a intervenționismului, va împiedica apariția, în spiritul actorilor individuali, a informației necesare pentru a coordona

societatea. Mises a sesizat că, în realitate, *calculul economic*, înțeles ca o judecată de valoare asupra rezultatului în termeni de evaluare a diferitelor cursuri ale acțiunilor alternative la dispoziția actorului, ar trebui să dispună de o informație de primă mână și devine imposibil într-un sistem care, asemeni celui socialist, se bazează pe coerciție și împiedică, într-o măsură mai mare sau mai mică, schimbul voluntar (în care se concretizează, se descoperă și se produc evaluările individuale) și utilizarea liberă a banilor, înțelegi ca un mijloc de schimb voluntar larg acceptat.

Conceptul și analiza calculului economic, importanța lor asupra domeniul teoriei economice, sunt aspectele cele mai importante ale gândirii lui Mises. Meritul lui Mises, în acest domeniu, este, poate, de a fi stabili teoretic conexiunea existentă între lumea subiectivă a evaluărilor individuale (ordinală) și lumea externă a estimărilor prețurilor de piață fixate în unități monetare (lumea cardinală a calculului economic). "Podul" între o lume și cealaltă devine posibil de fiecare dată când se efectuează o acțiune de schimb interpersonal care, impulsionată de diferitele evaluări subiective ale părților, se concretizează într-un preț monetar de piață sau o relație istorică de schimb în unități monetare care are o existență reală cantitativ determinată și poate fi utilizată ulterior de către antreprenor ca informație prețioasă pentru a evalua evoluția viitoare a evenimentelor și luarea deciziilor (calculul economic). Devine evident, astfel, că dacă libertatea individului-actor este restrânsă cu forța, schimburile voluntare interpersonale nu vor mai avea loc iar "podul" sau conexiunea între lumea subiectivă a creării de informație și a evaluărilor directe (ordinale) și lumea externă a prețurilor (cardinală) va dispărea, iar orice calcul economic va deveni, din această cauză, imposibil (Rothbard, 1991: 64-65).

Mises concluzionează că unde nu există libertate a pieței, a prețurilor de piață și/sau a monedei, nu există calcul economic "rațional", dacă prin "rațional" se înțelege calculul realizat dispunând de informația necesară (nu arbitrară) pentru a-l efectua.

Ideile fundamentale ale lui Mises asupra socialismului au fost sistematizate și incluse în marele său tratat critic asupra acestui sistem social, care, în varianta germană a primei ediții, datează din 1922; el a fost tradus apoi în engleză, franceză, spaniolă sub titlul *Socialismul: analiză economică și sociologică* (Mises, 1989).

Socialismul lui Mises a cunoscut o popularitate extraordinară în Europa și a avut ca rezultat, printre alte consecințe, convertirea la liberalism a unor teoreticieni de anvergură ca F.A. Hayek, la început un socialist fabian, Wilhelm Röpke sau Lionel Robbins. Această carte stă la baza celei de-a treia mari polemici (după *Methodenstreit* și polemica din jurul conceptului de capital) în care au fost implicați teoreticienii Școlii Austriece: polemica asupra imposibilității socialismului. Toată lumea, inclusiv teoreticienii socialiști, recunoaște că membrii Școlii Austriece au câștigat disputa asupra imposibilității socialismului, Astfel, spre exemplu, Robert L. Heilbroner a afirmat că "Mises avea dreptate...Socialismul a fost marea tragedie a secolului" (Heilbroner, 1990: 1110-1111). Inclusiv discipolii lui Oskar Lange, Brus și Laski, au conchis că maestrul lor și teoreticienii socialiști "nu au reușit niciodată să răspundă provocării austrieților" (Brus et Laski, 1985: 60; Huerta de Soto, 1992).

În concluzie, este important de subliniat că argumentul lui Mises asupra imposibilității socialismul este un argument teroretic legat de *eroarea intelectuală* regăsită în toate ideile socialiste: o societate nu poate fi organizată pe calea comenzilor coercitive, dată fiind imposibilitatea organului de control de a obține informația necesară pentru așa ceva.

Argumentul lui Mises este, deci, un *argument teoretic* asupra imposibilității practice a socialismului sau argumentul teoretic prin antonomază deoarece teoria nu este decât o analiză abstractă, formală și calitativă asupra realității, cu care trebuie să păstreze legătura; teoria trebuie să cât mai relevantă cu putință pentru cazurile și procesele care se prezintă în lumea reală. De aceea, este complet incorect să considerăm că analiza lui Mises se referă la imposibilitatea socialismului din punctul de vedere al modelului formal al echilibrului sau a "logicii pure a alegerii", cum au crezut mulți și prestigioși autori neoclasiци, incapabili de a distinge între "teoria" și analiza echilibrului. Inclusiv Mises, în 1920, a negat expres faptul că teoria sa este aplicabilă modelului de echilibru care, presupunând că întreaga informație necesară trebuie să fie disponibilă, face ca problema economică fundamentală pe care o ridică socialismul să fie rezolvată *ab initio* și să treacă neobservată pentru teoreticianul neoclasic. După Mises, problema vine, dimpotrivă, din aceea că, atunci când emite un ordin sau un edict în favoarea sau contra unui anume proiect economic, organului de control îi lipsește informația precisă pentru a ști dacă a acționat corect sau incorect și, de aceea, nu poate face nici un calcul sau o estimare economică. Dacă se presupune că organul de control dispune de întreaga informație necesară și că nu mai există modificări, nu mai apare nicio problemă de calcul economic deoarece s-a considerat din start că o asemenea problemă nu există. Astfel, Mises a scris că "fiind în stare de echilibru, economia se poate lipsi de calculul economic dat fiind că în acele circumstanțe evenimentele economice se repetă de o manieră recurentă; și dacă noi presupunem punctul de plecare a unei economii socialiste de caracter static coincide cu starea finală a unei economii concurențiale, s-ar putea concepe un sistem socialist de producție rațional controlat din punct de vedere economic. Totuși, această posibilitate nu are decât un caracter

conceptual, dat fiind că în viața reală nu există stare de echilibru din cauză că informația se modifică mereu; de aceea modelul static nu reprezintă decât o ipoteză teoretică fără legătură cu circumstanțele vieții reale” (Mises, 1935: 109).

Argumentul lui Mises este, deci, un argument de tip teoretic și asupra imposibilității logice a socialismului, dar luând în considerare o teorie și o logică asupra acțiunii umane și a proceselor sociale, dinamice și spontane de tip real pe care ea le antrenează, și nu o logică sau o teorie construite pe acțiunea mecanică exercitată într-un cadru de echilibru perfect între ființe”omnisciente”, deci inumane, fără legătură cu realitatea; sau, cum bine a explicat Mises în cartea sa, ”în societatea socialistă staționară nu există nimic de rezolvat care să aibă nevoie de calcul economic, deoarece ce era de rezolvat, se rezolvase înainte. Pentru a utiliza expresii foarte la modă, deși puțin false, am putea spune: calculul economic este o problemă a economiei dinamice și nu a celei statice” (Mises, 1989: 120-121). Această afirmație a lui Mises coincide perfect cu tradiția cea mai caracteristică a Școlii Austriece, inițiată de Menger, dezvoltată apoi de Böhm-Bawerk, și pe care Mises însuși a făcut-o să progreseze în a treia sa generație. Nu trebuie să ne fie de mirare că doar austriecii au descoperit teorema imposibilității calculului în economia socialistă; ei au fost singurii care și-au centrat programul de cercetare științifică pe analiza teoretică a proceselor dinamice de tip real care există pe piață și nu pe dezvoltarea modelelor de echilibru mecaniciste, mai mult sau mai puțin parțiale sau generale, unde nu există nicio o nevoie de calcul economic.

În consecință, pentru toți acei teoreticieni neoclasici care, ca și economiștii Școlii de la Chicago, identifică teoria cu analiza statică a modelelor de echilibru, socialismul nu pune nicio problemă teoretică, în măsura în care ei presupun, în analizele lor, că orice informație necesară este disponibilă. Astfel, putem cita din nou o mostră din fondatorul Școlii de la

Chicago, Frank H. Knight, care a afirmat că "socialismul reprezintă o problemă politică, care ar trebui discutată în termeni de sociologie și politică, dar asupra căruia teoria economică nu are mare lucru de spus" (Knight, 1938: 267-268). Economiștii socialiști neoclasici, precum Oskar Lange și adepții săi (Lippincot, Dickinson, Durbin, Taylor, Lerner), au căzut în aceeași eroare când au argumentat că analiza economică a echilibrului "demonstră" că Mises "se înșelase", deoarece sistemul de ecuații simultane al lui Walras demonstra că exista o soluție a problemei de coordonare economică ridicată de Mises. Nici unul dintre acești teoreticieni ai echilibrului nu a înțeles în ce consta provocarea lui Mises și Hayek; ei nu și-au dat seama că, neadoptând poziția dinamică a acestora, nu au fost în stare să vadă problemele teoretice pe care aceștia le descoperiseră. Efectele devastatoare ale metodologiei clasice și pozitivistice, care i-a împiedicat pe teoreticieni de mare valoare să aprecieze problemele cu adevărat importante ale lumii economice reale, nu pot fi întâlnite, într-un mod atât de clar, într-un alt domeniu al științei economice.

5.5 Teoria funcției antreprenoriale

Considerarea ființei umane ca protagonist inevitabil al întregului proces social constituie esența celei de-a patra contribuții fundamentale a lui Mises în domeniul științei economice. Mises realizează că economia, centrată la început în jurul tipului ideal istoric în sens weberian, *homo oeconomicus*, se generalizează și devine, grație concepției subiectiviste a lui Menger, o teorie generală asupra acțiunii și interacțiunilor umane (*praxeologie*, în termenologia lui Mises). Caracteristicile și implicațiile esențiale ale acțiunii și interacțiunii umane sunt studiate în detaliu și constituie obiectul fundamental al cercetării unui tratat complet de

economie pe care Mises îl intitulează *Acțiunea umană* (Mises, 1995). Mises consideră că orice acțiune posedă o componentă antreprenorială și speculativă; el dezvoltă o teorie a funcției antreprenoriale, înțeleasă ca abilitatea ființei umane de a crea și de a sesiza oportunitățile subiective de profit ce se ivesc în jurul său, acționând pentru a le exploata.

Astfel, Mises afirmă cât se poate de clar că elementul esențial al funcției antreprenoriale rezidă în capacitatea sa creativă: "doar mintea umană creativă dirijează acțiunea și producția" (Mises, 1995:169). De asemenea, el critică dur erorile populare conform cărora profitul antreprenorial nu provine decât din simpla asumare a riscurilor, când, de fapt, riscul nu generează decât un cost suplimentar procesului productiv și care nu are nimic de-a face cu profitul antreprenorial (Mises, 1995: 953-954). El face, de asemenea, referire la ideea, fundamental falsă, conform căreia funcția antreprenorială este un factor de gestiune a producției care poate fi cumpărat și vândut pe piață printr-o decizie maximizatoare. Pentru Mises, dimpotrivă, "nu este nevoie de titlu universitar pentru a triumfa în lumea afacerilor. Școlile și facultățile pregătesc personal subaltern pentru îndeplinirea posturilor de rutină dar nu produc întreprinzători; arta antreprenorială nu poate fi învățată. Omul devine întreprinzător profitând de oportunități și umplând goluri" (Mises, 1995:380).

Teoria misesiană a funcției antreprenoriale a fost considerabil dezvoltată în ultimii ani de către unul dintre cei mai străluciți discipoli ai săi, Israel M. Kirzner, profesor de economie la Universitatea din New York, despre care vom avea ocazia să discutăm în capitolul al șaptelea.

Pe deasupra, capacitatea antreprenorială a ființei umane nu explică doar căutarea și crearea constantă de informații noi în privința obiectivelor și mijloacelor, dar constituie, în același timp, cheia înțelegerii tendinței

coordonatoare care apare spontan și neîncetat dacă nu există un control coercitiv. Această capacitate coordonatoare a funcției antreprenoriale face posibilă elaborarea unui *corpus* logic al teoriei economice fără a fi nevoie de a cădea în viciul analizei scientiste (matematică și statistică) care, fondată pe postulatele constanței (stabilității), emană și reprezintă o proastă imitație a lumii fizicii și a altor științe naturale (Mirowski, 1991).

5.6 Metoda economiei politice

În sfârșit, în al cincilea rând, Mises este teoreticianul școlii austriece care a tratat, în cel mai sistematic și mai integrat mod, metoda economiei politice. După Mises, științele sociale sau științele acțiunii umane cuprind două mari ramuri: praxeologia (teoria generală a acțiunii umane, a cărei cea mai dezvoltată parte este economia) și istoria. Domeniul praxeologiei reprezintă aplicarea categoriei conceptuale de "acțiune umană" pentru care este suficientă doar deducția teoremelor praxiologice ale esenței acțiunii umane încât teoria economică să se construiască aprioristic și deductiv plecând de la conceptul și categoria de acțiune. Pentru aceasta, se pleacă de la un număr redus de axiome fundamentale care sunt incluse în conceptul de acțiune. Cea mai importantă dintre ele este chiar categoria de acțiune, în sensul că toți oamenii își aleg scopurile tatonând și căutând mijloacele adecvate pentru a le îndeplini, conform scârilor personale de valori. O altă axiomă ne spune că mijloacele, dacă sunt limitate, vor fi consacrate, mai întâi, atingerii celor mai apreciate obiective și, doar apoi, satisfacerii altor nevoi, mai puțin urgente ("legea utilității marginale descrescânde"). În al treilea rând, dintre două bunuri cu caracteristici identice, disponibile la momente diferite, va fi preferat întotdeauna, bunul cu disponibilitatea cea mai imediată ("legea preferinței

temporale”) Alte elemente esențiale ale conceptului de acțiune umană sunt cele conform cărora acțiunea se derulează mereu în timp, timp care este limitat, și după care persoanele acționează cu scopul de a trece dintr-o stare la alta, care îl satisface mai bine.

Bazându-se pe raționamente logico-deductive și plecând de la aceste axiome, Mises a construit o teorie economică centrată pe problemele vieții reale; el a introdus, la locul potrivit, în lanțul corespundent de raționamente logico-deductive, faptele interesante extrase din experiență. Astfel, faptele extrase din experiență, cunoscute și interpretate în lumina teoriei acțiunii umane, sunt apoi re-utilizate sub forma ”ipotezelor” pentru a construi teoreme mai relevante pentru viața reală.

Pentru Mises, experiența, unică și exclusivă, se folosește pentru a dirija curiozitatea investigatorului spre probleme determinate. Ea ne spune ce ar trebui să cercetăm, dar nu ne spune calea metodologică de urmat pentru a ne căuta cunoașterea. În orice caz, după Mises, trebuie reținut că: în primul rând, nu putem cunoaște nici un fenomen al realității fără, ca mai întâi, să-l fi interpretat prin intermediul conceptelor și teoremelor acțiunii umane; și, în al doilea rând, că doar gândirea, în niciun caz experiența, poate orienta căutarea spre aceste categorii ipotetice ale acțiunilor umane și probleme care, fără să fi fost date vreodată în trecut, pot fi concepute, dintr-un anumit motiv, ca fiind relevante în viitor.

A doua ramură a științelor acțiunii umane este istoria. Istoria nu reprezintă decât o colectarea și studiul sistematic al faptelor extrase din experiența ce se referă la acțiunea umană. Ea tratează, în consecință, conținutul concret al acțiunii umane din trecut.

Pentru a-și cultiva disciplina, istoricul trebuie să dispună de un corp teoretic care să-i permită să interpreteze realitatea. El are nevoie, de asemenea, de o judecată specială

asupra relevanței care să-i indice aspectele cele mai importante ale faptelor din trecut studiate (*Verstehen* sau *înțelegere*), judecată de relevanță care a transformat disciplina sa într-o adevărată artă.

Aceste judecăți valorizatoare de înțelegere sunt aceleași pe care la utilizează actorul, de fiecare dată când trebuie să facă o predicție asupra evoluției propriului mediu, care privește acțiunile concrete în care el amestecat. Totuși, din perspectiva lui Mises, în economie nu se pot face predicții "științifice", adică asemănătoare celor care se fac în științele naturale. Dimpotrivă, legile disciplinei noastre sunt pur logico-deductive și nu pot stabili decât predicții de ordin "calitativ". Cu alte cuvinte, aceste predicții nu au nimic de a face cu cele realizate în domeniul fizicii sau ingineriei și, desigur, nu pot stabili cu precizie predicții asupra viitorului unor fapte concrete. Este adevărat că omul este contrâns zilnic să își pregătească acțiunea ținând cont de anumite credințe asupra evoluției evenimentelor viitoare. Cu scopul de a face asemenea "predicții", omul utilizează, ca mijloc, cunoștințele sale teoretice pentru a interpreta faptele realității imediate și, servindu-se mereu de înțelegerea, adică de cunoașterea particulară a cazului în care se află, "prezice" care va fi, după părerea sa, evoluția evenimentelor care ar putea să aibă legătură cu acțiunea.

Incertitudinea în care se găsește ființa umană în raport cu faptele viitoare este foarte mare; el o poate reduce doar, fără să o anuleze vreodată, dacă deține cunoștințe teoretice bune și o profundă experiență a judecăților de valoare și a motivațiilor care îi conduc pe oameni să realizeze anumite acțiuni și să manifeste anumite comportamente. Este un fapt demonstrat că anumite persoane sunt mai bine pregătite decât altele pentru a organiza antreprenorial propria acțiune viitoare. În particular, întreprinzătorul este cel care acționează ținând cont de ceea ce crede el că va fi evoluția faptelor

viitoare. În acest sens, după Mises, noi suntem cu toții antreprenori deoarece toți oamenii trebuie să întreprindă, continuu, acțiuni ținând cont de ceea ce ei cred că se va produce în viitor. Așadar, fiecare om, dotat cu o capacitate antreprenorială înăscută, face predicții asupra evoluției fenomenelor concrete, utilizându-și cunoștințele teoretice și experiența. Însă, economistul, în calitate de om de știință, nu poate în nici un caz să facă o predicție concretă, adică, de natură cantitativă, geografică și temporal determinată. Dacă economistul se încapățânează să facă astfel de predicții, el abandonează, în mod normal, domeniul științific al economiei pentru a trece în domeniul uman și antreprenorial al predicției. După Mises, a forța economia să furnizeze predicții științifice de tipul celor furnizate de științele naturale implică atât o necunoaștere profundă a lumii în care trăim și a naturii umane în general cât și o concepție eronată asupra științei economice în particular (Mises, 1995:142).

5.7 Concluzie

Ludwig von Mises este considerat ca fiind unul dintre cei mari economiști ai Școlii Austriece din secolul al XX-lea. El a fost capabil să realizeze cel mai complet și mai sistematic tratat de economie al Școlii, în care și-a dezvoltat cele mai importante contribuții din domeniul acestei științe. Titlul acestei opere este *Acțiunea Umană: Tratat de Economie*, a cărei primă ediție germană a fost scrisă când Mises preda la Geneva, înainte de Cel De-al Doilea Război Mondial. Prima sa ediție a fost publicată pe 14 decembrie 1949, adică, cu puțin înainte de anii 1950. Apoi, această carte de o mie de pagini, care tratează toate aspectele esențiale ale științei economice din punctul de vedere subiectivist și dinamic al Școlii Austriece, a fost tradusă în mai multe limbi; a fost, printre altele, unul dintre cele mai citate tratate ale științei economice, mai ales în

monografiile și articolele specializate asupra chestiunilor de economie, în general, și asupra metodologiei științei economice și analizei economice a socialismului, în particular. Se apreciază că, până acum, acest veritabil monument al științei economice, pe care orice persoană doritoare să cunoască în profunzime Școala Austriacă de economie ar trebui să-l parcurgă, a fost tipărit în o sută cinci zeci de mii de exemplare (Huerta de Soto, 1995: l-lvii; Salerno, 1999).